

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΟΚΚΑΛΗ

Υπό ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

Εγκυκλοφόρησε κατά τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1959 τὸ βιβλίον τοῦ τέως ἐπι-
κουρικοῦ Καθηγητοῦ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθη-
νῶν Ἀλεξάνδρου Κόκκαλη, ὑπὸ τὸν τίτλον : «**Ἡ Ἐπιστήμη τῆς ἔργασίας
ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Διεθνoῦς κριτικοῦ πνεύματος**».

Περὶλαμβάνει συλλογὴν κρίσεων καὶ κριτικῶν ἀναλύσεων Ἑλλήνων καὶ
ξένων διεθνoῦς κύρους ἐπιστημόνων ἐπὶ τῶν πρωτοτύπων θεωριῶν τοῦ Ἑλ-
ληνος οἰκονομολόγου Ἀλεξάνδρου Κόκκαλη, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐθεμελιώθη ἡ
παρ' αὐτοῦ ἀποκλιθεῖσα «Ἐπιστήμη τῆς ἔργασίας».

Διὰ τῶν σελίδων τοῦ ἑξ ἑνὸς βιβλίου παρελαύνει ἐπιβλητικῆ σειρά δακα-
επτὰ, ὑπερτέρου κύρους, ἐπιστημονικῶν προσωπικοτήτων, αἱ ἐθουσιώδεις
κριτικαὶ τῶν ὁποίων τιμῶν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ καθηγητοῦ Κόκκαλη, τὸ
Ἑλληνικὸν Ἐπιστημονικὸν πνεῦμα διὰ τὴν δημιουργικὴν του συμβολὴν εἰς
τὸν τομέα τῆς διεθνoῦς Ἐπιστήμης.

Ἡ ἀνεπιφύλακτος ἀναγνώρισις τῆς κλιμακωδῆς θεωρητικῆς καὶ πρα-
κτικῆς σημασίας τοῦ κρινομένου ἔργου, ἐτυπωσεῖται βαθέως.

Πρόκειται διὰ τὴν παρουσίαν μιᾶς Ἐπιστήμης, ἡ ὁποία ἀνατρέπουσα
τὰ καθιερωμένα παλαιὰ ἀξιόματα τῆς θεωρητικῆς οἰκονομικῆς, ἀκλινοῦσα
αὐστηρῶς αὐτοκρατικὴν μέθοδον εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν βρακικῶν ἐνοσιῶν
αὐτῆς, βαίνει περαιτέρω εἰς τὴν σύνθεσιν αὐτῶν με ἀπεριττὴν λογικὴν συνο-
χὴν καὶ συνέπειαν καὶ ἀτιμεπωτίζει με ἐπιστημονικὴν πίστιν καὶ με αἰσι-
δοξῶν πνεῦμα τὴν λύσιν τῶν μεγάλων κοινωνικοοικονομικῶν προβλημάτων,
τὰ ὁποία τρέφουσι τὸ ἄγχος τῆς ἐποχῆς μας.

Ἐκκινῶσα ἀπὸ τὸ βρακικὸν πρόβλημα τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς
καὶ τῆς ἀξίας καὶ διερευνῶσα τοῦτο βαθύτερον, καθιερῶει εἰς τὸ ἕξιστος ση-
μασίαι συμπεράσμα, ὅτι εἰς ὅλους τοὺς τόπους καὶ χρόνους ὑπάρχουν, ὑπάρ-
χουν καὶ θὰ ὑπάρχουν δύο καὶ μόνον συντελεσταί, δύο καὶ μόνον ἐνέργειαι.
Ἐκ τῶν ὁποίων προκύπτουν ὅλα τὰ φαινόμενα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐν γένει
ἀνθρωπίνην δραστηριότητα.

Ἡ μία ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τούτων εἶναι κατελληνητηρίου φύσεως καὶ ἡ ἕτερα,
ἐκτελεστικῆς τιαύτης.

Ἡ πρώτη κατευθύνει τὰ πάντα. ἡ δὲ δευτέρα ἐκτελεῖ τυφλῶς πᾶν ὅ,τι ἐπιτάσσει ἡ πρώτη.

Καὶ κατευθυντήριος μὲν εἶναι, ἡ πνευματικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου, ἐκτελεστικὴ δέ, τὴν σωματικὴν ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου. ὕσιν καὶ ὀλόκληρος ἡ ὕλικὴ ἐξωτερικὴ ἐνέργεια (τὸ κεφάλαιον).

Ἀνατέμνεται οὕτως ἡ ἐργασία ὡς τὸ μόνον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου μέσον. διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος δρᾷ καὶ ἐρευνᾷ πρὸς πᾶσαν κατευθύνσιν.

Εὐλογον ἐκ τούτου τυγχάνει. ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἐργασίας, ἀναφερομένη εἰς ὅλα γενικῶς τὰ φαινόμενα καὶ τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα γεννᾷ ἡ ἀνθρωπίνη δραστηριότης, ὑπερβαίνει εἰς ἕκτασιν τὸν κύκλον τῶν οικονομικῶν ἐπιστημῶν καὶ συνιστᾷ μίαν γενικωτέραν, καθολικὴν ἐπιστήμην, ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ὁποίας συναρτῶνται αἱ ἐπὶ μέρους ἐπιστήμαι. Οὕτως, καθίσταται ἀπολύτως συνειδητὴ ἡ ἀλληλεξάρτησις καὶ ἡ ἀλληλεπίδρασις ὅλων ἐν γένει τῶν φαινομένων καὶ τῶν προβλημάτων τῶν προβαλλομένων ἐντὸς τοῦ εὐρέως κύκλου τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος καὶ ἐρμηνεύεται κατὰ πλήρη σαφήνειαν ἡ ὀργανωτικὴ συνάρτησις τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν, συνεχτικῶς δεσμός τῶν ὁποίων εἶναι τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ μέσον τῆς ἀνθρωπίνης ἐρένης καὶ γενικώτερον τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως : ἡ ἐργασία.

Ἰδιαιτέρως καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην, ἡ θεωρία τῆς ἐργασίας προσφέρει εἰς αὐτὴν τὰς ἐξῆς νέας, θεμελιώδεις φύσεις, ἀρχάς :

1) Οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἀξίας εἶναι δύο : ὁ κατευθυντήριος καὶ ὁ ἐκτελεστικός.

2) Ἡ παραγωγὴ οὐδέποτε καταλήγει ἐξ ὀλοκληροῦ εἰς τὴν κατανάλωσιν, δοθέντος ὅτι ἡ ἐργατικὴ ἐνέργεια κινεῖται κατὰ τρόπον σπειροειδῆ, προαγομένου οὕτω ἀνάως τοῦ παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος. Τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς διαπιστώσεως, ὅτι ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν διὰ τῆς χρήσεως τῶν λεγομένων καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, συνιστᾷ τὴν ἀναπαραγωγὴν τῶν παραγωγικῶν δυνατοτήτων τοῦ ἐργαζομένου ἀνθρώπου, ἐκφραζομένην εἰς τὴν περαιτέρω προσφορὰν τῆς ἐργασίας αὐτοῦ.

3) Τὸ στοιχεῖον τῆς παραγωγικότητος ἐνέχει ὁ κατευθυντήριος παράγων, ὁ ὁποῖος εὐρίσκειται ἐν πολλαπλασιαστικῇ σχέσει πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐνέργειαν. οὕτως ὥστε ἡ τυχὸν μηδενικὴ ἢ ἀρνητικὴ ἀξία αὐτοῦ, ἄγει ἀντιστοίχως εἰς μηδενικὸν ἢ ἀρνητικὸν ἀπτετέλεσμα.

Περαιτέρω ἀνοίγεται ὁ δρόμος διὰ τὴν ὑπὸ τὸ νέον πρῶσμα τῶν ὡς ἄνω θεμελιωδῶν ἀρχῶν ὀντολογικὴν μελέτην τῶν κοινωνικοοικονομικῶν φαινομένων καὶ τὴν παράλληλον δεοντολογικὴν ἀτιμετώπισιν τῶν ἀντιστοίχων κατὰ μέρος προβλημάτων : τῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ κεφαλαίου, τῆς αὐξήσεως τοῦ συνολικοῦ κοινωνικοῦ εἰσοδήματος, τῆς καταπολεμήσεως τῆς ἀνεργίας, τῆς σχέσεως τῶν εἰσοδημάτων τῶν διαφόρων τά-

ξεων μεταξύ των καὶ τῆς παραλλήλου ἀνάδου αὐτῶν, τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ τῆς ἀντιμετωπίσεώς των κλπ.

Μία τοιαύτη εὐρυτάτης πρωτοτυπίας ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, διανοίγουσα νέους ὀρίζοντας εἰς τὴν διεθνῆ ἐπιστήμην, μὲ διαφαινομένους ἀναλόγου ἐκτάσεως καὶ σημασίας προοπτικάς, εἶναι φυσικὸν νὰ διεγείρῃ τὰς ἐπιστημονικάς συνειδήσεις καὶ νὰ γεννᾷ τὸ ζῶηρον ἐνδιαφέρον τῶν εἰδικῶν.

Ἐπὶ τοῦ σημείου ἀκριβῶς αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι προκαταλαμβάνομαι ὑπὸ πίστεως ὑποκειμενικῆς, παραθέτω σκέψεις τινὰς διατυπωθείσας ὑπὸ διαπρεπῶν ἐπιστημόνων, ἐκ τῶν προβάντων εἰς κριτικὴν τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλεξάνδρου Κόκκαλη, ὡς ἀπλᾶ δείγματα ἀντικειμενικωτέρων διαπιστώσεων.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βέρνης, ὁ διεθνῶς ἀνεγνωρισμένος ὡς ὁ κορυφαῖος κριτικὸς οἰκονομολόγος, Alfred Amonn, ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσε ἐκτεταμένην κριτικὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλ. Κόκκαλη, γράφει εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς αὐτόν, μεταξύ ἄλλων, τὰ ἑξῆς : «... Ἡ θεωρία σας ἀπαιτεῖ τὴν πλέον σοβαρὰν ἐκτίμησιν ἐκ μέρους τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Προσφέρει μίαν βασικῶς νέαν καὶ τελείως εὐλογοφανῆ ἀποψίν (Aspect) τῆς λειτουργίας τῆς οἰκονομίας, ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ὁποίας εἰς τὰ διάφορα εἰδικὰ προβλήματα, μοῦ φαίνεται ὅτι ὑπόσχεται πλήρη ἐπιτυχίαν.

Πολλὸ σπανίως παρουσιάζονται τοιαῦται θεωρίαι, ἡ πρωτοτυπία τῶν ὁποίων ἐπεκτείνεται ἐφ' ὅλοκλήρου τῆς περιουχῆς τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν...».

Ἐν τῇ κατακλειδί δὲ τῆς ὡς ἄνω ἐκτεταμένης κριτικῆς του, γράφει : «... Ὅλοι οἱ οἰκονομολόγοι οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ βασικά οἰκονομικά προβλήματα ἔχουν καθήκον νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν σκέψεων τούτων καὶ νὰ λάβουν θέσιν ἐναντι τῶν νέων ἐνοιῶν, κατηγοριῶν καὶ θεωρημάτων. Ὅποιαδήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶναι ἡ θέσις αὕτη, δὲν θὰ δυνηθῇ τις νὰ ἀμφισβητήσῃ εἰς τὸν Κόκκαλην, ὅτι ἀναπτύσσει τὴν θεωρίαν του, τόσον εἰς τὸ κριτικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸ θετικὸν αὐτῆς μέρος μετὰ μεγάλης ὀξυνοείας καὶ ἀδιασείστου λογικῆς ἀκολουθίας» (Ἀρχ. Οἴκ. καὶ Κοιν. Ἐπιστημῶν Δ. Κολιτσουνάκη, Α' τεύχος, 1955, σελ. 1-26).

Ὁ Γερμανὸς οἰκονομολόγος, καθηγητὴς Α. Montaner εἰς τὴν κατακλειδᾶ τῆς σχετικῆς κριτικῆς του, γράφει : «... ἐκεῖνο τὸ ὅποιον καθιστᾷ τὸ ἔργον πλήρως ἐνδιαφέροντος καὶ διεγείρει τὸ πνεῦμα πρὸς νέας ἐρεῖνας, εἶναι τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός, ὅτι ἡ ἐγκυρότης τῆς παλαιᾶς θεωρίας τῶν τριῶν συντελεστῶν πρὸς ὄφελος τῆς ἀναπτυσσομένης ἐνεργείας καὶ περὶ οἰκονομίας ἀπόψεως, ἀνοίγει τὸν δρόμον πρὸς μίαν νέαν φαινομενολογίαν ὅλων τῶν οἰκονομικῶν ἐκδηλώσεων...».

Ὁ νῦν καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου τῆς Καρlsruhe κ. Rittershausen, ἀναφερόμενος εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἀλεξάνδρου Κόκκαλη «Die theorie der Arbeit» γράφει μεταξύ ἄλλων εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν συγγραφέα : «... Σᾶς

συγχαίρω διά τὸ ἔργον σας... Χωρὶς ζηλοτυπίαν ἐγκωμιάζω τὴν ἐργασίαν σας, τὰ συμπεράσματα τῆς ὁποίας πηγάζουν ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν ψυχὴν μου, καὶ τὴν ὁποίαν ἐργασίαν θὰ ἐπεθύμουν νὰ εἶχα γράψει ὁ ἴδιος. Θὰ συνιστῶ τὸ βιβλίον σας παντοῦ, θὰ κάμω δὲ καὶ φροντιστήριον ἐπ' αὐτοῦ».

Ὁ ἀείμνηστος Χρῆστος Ἀγαλλόπουλος, διατελέσας καθηγητῆς τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς καὶ Γενικὸς Διευθυντῆς τοῦ Ι.Κ.Α., εἰς ἐκτεταμένην σχετικὴν κριτικὴν, περαίνων τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σκέψεων του ἐπὶ τῶν θεωριῶν τοῦ Ἄλεξ. Κόκκαλη, ἀποφαίνεται συμπερασματικῶς ὅτι «... αὐταὶ τὸν κατατάσσουν πράγματι μεταξὺ τῶν οἰκονομολόγων, οἵτινες θέτουν ὄρασημα εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἱστορίαν». (Νέα Οἰκονομία. Π τεύχος, ἀρ. 11/1958).

Ὁ διακεκριμένος καθηγητῆς Ξενοφῶν Ζολώτας εἰς κριτικὴν μῆς περιλήψεως τῆς θεωρίας τῆς ἐργασίας, δημοσιευθεῖσας ἐν ἔτει 1931 γερμανιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ καὶ ἀναφερομένης εἰδικώτερον εἰς τὸ θέμα τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, γράφει : «... εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὴν διαίρεσιν τῶν παραγόντων εἰς κατευθυντήριον καὶ ἐκτελεστικόν, παρατηροῦμεν ὅτι, ὅπως ἀντιλαμβάνεται ταύτην ὁ κ. Κόκκαλης, εἶναι πρωτότυπος, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἀποτελεῖ δὲ πράγματι, μίαν ἐπιτυχήν διάκρισιν, παρομοίαν τῆς ὁποίας εἶναι δύσκολον νὰ ἀσφύρη τις... » (Πειθαρχία, 12-4-1931).

Ὁ καθηγητῆς κ. Πένδαρος Χριστοδουλόπουλος, κρίνων τὰ ὑπὸ τοὺς τίτλους : 1) «Introduction to the total theory of labor, Η.Π.Α. 1950 καὶ 2) Why in the theory of labor the only fundamental and exact economic theory, Η.Π.Α. 1952, βιβλία τοῦ Ἄλ. Κόκκαλη, ἀφοῦ ἀκρίβει ὁρισμένα χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα αὐτῶν, καταλήγει ὡς ἐξῆς : «... Εἰς τὰ ὀλίγα αὐτὰ ἀποσπάσματα περιλαμβάνεται μία πρότυπη—ἀτελεστάτη βεβαίως—προσέγγισις πρὸς τὸ σύστημα τῶν νέων ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι εἰς ἀτελεύτητον σειρᾶν πρωτοτύπων καὶ ἐπαναστατικῶν, ἐν πολλοῖς, παρατηρήσεων, ἀναπτύσσονται εἰς τὰς τελευταίας ἐργασίας τοῦ Ἄλ. Κόκκαλη. Ἡ συνολικὴ καὶ πολυπλευρὸς ἐκτίμησις ἐνδὸς τοιαύτου ἔργου καὶ ἡ ἀξιολόγησις τῆς συμβολῆς του εἰς τὸ θεωρητικὸν οἰκοδόμημα τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης θὰ ἀναμείνῃ βεβαίως τὴν εὐγνωστικὴν καὶ ἐπίπικτον λεπτομερῆ κριτικὴν ἐπισκόπησιν. Ἐκείνου ὅμως τὸ ὅπουλον παραμένει ἀναφίρετον κτῆμα, εἶναι ὁ ἐνδεδειγμένος ἐλεγχὸς παραδεδομένων βασικῶν ἐκδοχῶν ὑπὸ τὸ νέον πρῶμα τῶν ἀντιλήψεων τοῦ συγγραφέως τῆς Total theory of labor, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐλεγχον θὰ προσυθῆθῃ ἢ γόνιμος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. (Ἐπιθεώρησις οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, Σεπτέμβρ. 1954).

Ὁ ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος καὶ διευθυντῆς τοῦ Διδαχθαιεῖου Μέσης Ἐκπαίδευσεως κ. Κωνστ. Γεωργούλης εἰς ἄρθρον του δημοσιευθὲν εἰς τὴν ἑφημερίδα «Βραδυνή» τῆς 3.9.1958, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκτεταμένην κριτικὴν ἀάλυσιν τῆς θεωρίας τῆς ἐργασίας ἀπὸ τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βέρνης Alfred Amonn, ὑπογραμμίζει τὰ ἐξῆς : «...Φρονῶ ὅτι

ἢ ἐν λόγῳ πρωτότυπος κοινωνικοοικονομικὴ θεωρία τοῦ Ἑλλήνου ἐπιστήμονος, ἀναγνωρισθεῖσα οὐχὶ μόνον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Amonn, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πλείστων ἄλλων διεθνῶς κύρους ἐπιστημόνων, δέον νὰ τύχῃ τῆς πλήρους ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, διότι σπανίως παρουσιάζονται πρωτότυποι θεωρίαι ἀναφερόμεναι εἰς ἀλόκληρον τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεῦνης μιᾶς οἰασθῆκατε ἐπιστήμης. Τοιαῦτα πρωτότυπα ἐπιστημονικὰ ἔργα καθίστανται πλέον Ἑθνικά, τιμοῦν τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ πρέπει νὰ τυγχάνουν τῆς ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ μερίμνης τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον αἱ συνθήκαι ἐν Ἑλλάδι εἶναι λίαν δυσμενεῖς πρὸς πλήρη ἀνάπτυξιν των».

Αἱ τελευταῖαι αὐταὶ ἀπλοῦνται, ὅσον καὶ ὑρθόταται σκέψεις, διδόνων τὴν ἀφορμὴν ὅπως ἐκφράσῃ κανεὶς τὴν ἀπορίαν του διὰ τὸ διαφεύγειν ἔθνικόν ὄφελος ἐπὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ τομέως ἐκ τῆς ἀδιαφορίας μετὰ τῆς ὑπῆρας ἀντιμετωπιζέται ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων παραγόντων τὸ αὐτονόητον γένος τῆς Πολιτείας καὶ τῶν Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων διὰ τὴν δέουσαν, πάσης φύσεως ὑποστήριξιν τοῦ δημιουργοῦ τῆς προκειμένης ἐπιστημονικῆς θεωρίας, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἀπὸ Πανεπιστημιακῆς καθέδρας ἐπιτονωτέρας καὶ συστηματικωτέρας προβολῆς αὐτῆς.

Σχετικῶς ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Νεῖστος Ἀγγαλλόπουλος, εἰς τὴν κατακλειδᾶ σχετικῆς κριτικῆς του εἰς τὴν «Νέα Οἰκονομικὴ» (2ον τεύχος, 1958) γράφει: «... Ἀς σημειωθῆ ὅτι ὁ κ. Κόκκαλης ὑπεστήριξε μὲ συνέπειαν τὴν θεωρίαν τῆς ἐργασίας καὶ προκαλεῖ δυσάρεστον ἐντύπωσιν τὸ γεγονός, ὅτι, καίτοι ὑπερέστη ἐπὶ 25ετίων ἀμφότερα τὰ Πανεπιστήμια, κατ' ἀρχὰς ὡς ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1939 ὡς ἐπικουρικός Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἐδημοσίευσεν 24 ἐπιστημονικὰ ἔργα καὶ μελέτας εἰς τρεῖς γλώσσας, Ἑλληνιστί, Γερμανιστί καὶ Ἀγγλιστί, εὐρίσκειται ἄνευ Ἀκαδημαϊκῆς θέσεως...».

Ἐπ' αὐτοῦ θέματος ὁ διεθνῶς φήμις ἐπιστήμων, Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης, ἀείμνηστος Othmar Spann, ἔγραψε εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Ἀλ. Κόκκαλην: «... Ἐπειδὴ γνωρίζω τὰς ἐκτεταμένας ἐργασίας σας ὡς καὶ τὴν μεγάλην ἐπιστημονικὴν ἀξίαν των πρὸς τὴν Ἐπιστήμην ὑπηρεσιῶν σας, αἱ ὁποῖαι εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀνόητους νέους δρόμους, ἐνόμιζα ὅτι σὰς εἶχον ἤδη χρησιμοποιήσει ὡς καθηγητὴν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἢ τῆς Κοινωνιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν...».

Τέλος, ὁ ἀναμφισβητήτου κύρους κριτικὸς οἰκονομολόγος καθηγητὴς Alfred Amonn εἰς κριτικὴν του δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ Jahrbücher für Nationalökonomie, ἐπὶ τῆς μελέτης τοῦ Ἀ. Κόκκαλη ὑπὸ τὸν τίτλον: Why is the theory of labor, the only fundamental and exact economic theory, γράφει σχετικῶς τὰ ἑξῆς: «... Πολλὰκις κατεβλήθη προσπάθεια πρὸς ἐξί-

γῆσιν τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας προκύπτόντων βασικῶν φαινομένων, ὡς ὑπὸ τῶν Ricardo, Marx, Oppenheimer, οὐδέποτε ὅμως μετὰ τοσαύτης ριζοσπαστικῆς συνεπείας (mit solch radikaler Konsequenz) ὡς ὑπὸ τοῦ "Ἑλληνας Ἄλ. Κόκκαλη. Αὐτὴ ἡ ριζοσπαστικὴ συνέπεια φαίνεται ὅτι ἐδημιούργησε ἀντίδρασιν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα, δι' ἡ κατέστη δυσχερὲς ἰὰ τύχουν ἀναγνωρίσεως αἱ πρὸς τὴν ἐπιστήμην προσφερθεῖσαι ὑπηρεσίαι του. Πρέπει διὰ τοῦτο νὰ τονισθῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἡ συνέπεια αὕτη, οὐδόλως συνδέεται μετὰ τοῦ σοσιαλιστικοῦ ἢ τοῦ κομμουνιστικοῦ συστήματος. Εἶναι συνέπεια προκύπτουσα ἐκ τοῦ καθαρῶς θεωρητικοῦ συλλογισμοῦ, μία δηλαδὴ αὐστηρὰ καὶ ἀνένδοτος λογικὴ (streng u. unerbittliche Logik) προκύπτουσα ἐκ μιᾶς ἀφετηρίας ἀναγνωριζομένης ὡς ἁρθῆς».

Ἐπέστη λοιπὸν νομίζομεν ὁ χρόνος, διὰ τὴν ἐπιστημώτεραν ἀναγνώρισιν τοῦ ἔργου τοῦ Κόκκαλη.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως, ὅτι καὶ ὁ καθηγητῆς κ. Ξενούφης Ζολώτας εἰς τὸ κυκλοφορήσαν προσφάτως βιβλίον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις καὶ Τεχνικὴ ἐκπαίδευσις», τονίζων τὴν πρωταρχικὴν σημασίαν διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Τεχνικῆς Ἐκπαίδευσσεως, δικαιώνει τὴν θεωρίαν τοῦ Ἄλ. Κόκκαλη.

Ὁρθότατα ὁ καθηγητῆς κ. Ζολώτας παρατηρεῖ ὅτι παρεγνωρίσθη κατὰ τὸ παρελθόν ἡ σημασία τοῦ τεχνικοῦ καὶ ὀργανωτικοῦ παράγοντος διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, ἐνῶ ὑπερετονίσθη ὁ ρόλος τῆς ἀποταμιεύσεως διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κεφαλαίου. Ἡ παρατήρησις αὕτη συναρτᾶται εὐθέως μὲ τὴν ἰδιάζουσαν λειτουργικὴν φύσιν τοῦ πνευματικοῦ παράγοντος ὡς κατευθυντήριου τοιοῦτου, τοῦ ὁποῦ ἡ ἐξύψωσις δημιουργεῖ κεφάλαιον καὶ ἀξιοποιεῖ τὸ ὑφιστάμενον, συμβάλλουσα οὕτως κατὰ τρόπον ἄμεσον καὶ εἰς κλίμακα ἀπεριόριστον δυνατοτήτων, εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ κοινωνικοῦ εἰσοδήματος.

Τοῦτο προκύπτει σαφῶς ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῆς ἐννοίας τοῦ κεφαλαίου. τὸ ὅπου οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἢ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ὑλοποιουμένη παραγωγικότης τοῦ πνευματικοῦ παράγοντος.

Κατὰ ταῦτα ὁ καθηγητῆς κ. Ζολώτας, διχθλέψας ἁρθῶς τὴν πρωταρχικὴν σημασίαν τοῦ πνευματικοῦ παράγοντος ὡς τοῦ κατ' ἐξοχίην δημιουργικοῦ στοιχείου τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου, εὐρίσκεται ἐπὶ παραλλήλου προγραμματικῆς γραμμῆς πρὸς ἐκεῖνην ἢ ὅποιαν προκύπτει ἐκ τῆς μελέτης τῶν θεωριῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου Κόκκαλη καὶ ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀσκηθείσης διειθνοῦς κριτικῆς καὶ ἡ ὅποια συνίσταται εἰς τὴν ἀνάγκην. ὅπως καλλιεργηθῇ συστηματικῶς ἡ Ἐπιστήμη τῆς ἐργασίας, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, ἐπεκτεινόμενον πέραν τῶν ὁρίων τοῦ οἰκονομικοῦ κλάδου, διανοίγει εὐρὺ πεδίον γενικωτέρας ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης.

Πρὸς τὴν σκέψιν ταύτην ἀγεται τις καὶ ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ καθη-

γγητοῦ κ. Ζολώτα περὶ τῆς ἐκδήλου ἀνάγκης ριζικῶν μεταρρυθμίσεων τῆς Παιδείας. ὡς ἐκ τῆς καθ' αὐτὸ πλέον οἰκονομικῆς σημασίας τὴν ὅποιαν ἐνέχει ἢ πρέπουσα μόρφωσις. ἢ σημαίνουσα ἀνάπτυξιν τῆς δυναμικότητος τοῦ πνεύματος ὡς κατευθυντηρίου παράγοντος ἐν τῇ καθόλου παραγωγικῇ προσπαθείᾳ. Διότι. ἢ παρατήρησις αὕτη πιστοποιεῖ ἀλληλεξάρτησιν καὶ ἀλληλεπίδρασιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ οἰκονομικῶν σκοπῶν. συναπτομένων εἰς τὸ ἐνιαῖον ἀντικείμενον τῆς ἐρεῦνης τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος Ἐπιστήμης τῆς ἐργασίας.

Τὴν εὐρύτεραν σημασίαν τῆς νέας ταύτης Ἐπιστήμης διεῖδον ἀπὸ ἐτῶν ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου κληθεὶς μετέβη, καὶ ἀνέπτυξε τὰς βάσεις αὐτῆς πρὸ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου. ὁ καθηγητὴς κ. Ἀλέξανδρος Κόκκαλης. Ἰδρυσαν δὲ εἰδικὴν Ἐπιστημονικὴν ἑταιρείαν με σκοπὸν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν διάδοσιν τῆς Ἐπιστήμης τῆς ἐργασίας.

Ἡ ἑταιρεία αὕτη ἐκδίδει καὶ ἴδιον ἐπιστημονικὴν περιοδικόν. ἤδη δὲ συνεκάλεσε τὸ πέμπτον ἐτήσιον συνέδριόν τῆς ἐν Würzburg.

Ἐν ἐπιλόγῳ καὶ ἐν συμπεράσματι πρὸς τὰ ἀναπτυχθέντα. θὰ ἠθέλαμεν νὰ τονίσωμεν τὴν βαθεῖαν πίστιν τὴν ὅποιαν ὄντως ἐμπνέει ἢ εἰδικωτέρᾳ ἀνάγνωσις τῆς προκειμένης θεωρίας τῆς ἐργασίας. διὰ τὴν τεραστίαν πρακτικὴν ἀξίαν αὐτῆς.

Ἡ πλήρης ἐκμετάλλευσις. κατ' ἐπιστημονικὸν προγραμματισμόν. τῶν δυνατοτήτων προαγωγῆς τοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος, δύναται νὰ διανοίξῃ ἐξαιρετικῶς αἰσιοδόξους προοπτικὰς διὰ τὴν ταχυστάτην ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν ἐπιστημῶν καὶ διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τῶν λαῶν.

Ἐκδηλὸς δὲ καθίσταται ἡ σημασία τῆς συνειδητῆς καλλιέργειας μιᾶς τοιαύτης ἐπιστημονικῆς κατευθύνσεως καὶ ἀπὸ διεθνούς πολιτικῆς ἀπόψεως, διὰ τὰ ἐλεύθερα Ἔθνη. τὴν ὥραν αὐτὴν τοῦ μεγάλου ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο κόσμων. τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ Δυτικοῦ. καθ' ἣν ἢ ἀναμφισβήτητος τεχνολογικὴ πρόοδος τῶν Σοβιέτ, καθιστᾷ ἐπιτακτικόν, διὰ τὴν Δύσιν, τὸ καθῆκον. ὄχι ἀπλῶς τῆς διατηρήσεως τῆς ἰσορροπίας τῶν Δυνάμεων, ἀλλὰ τῆς ἀνακτήσεως τῆς ὑπεροχῆς. ὡς ἐγγυήσεως διὰ τὴν περιφρούρησιν τῆς Εἰρήνης.

Αἱ ἐρασιτεχνικαὶ παραινέσεις διὰ περισσοτέρην, καλυτέραν καὶ σκοπιμωτέραν μόρφωσιν τοῦ πληθουμοῦ, αἱ ὅποια ἐμφανίζονται ὡς πρόχειροι περιστασιακαὶ ἀντιδράσεις εἰς κάθε ἐκδήλωσιν κάποιας σοβαρᾶς πνευματικῆς κατακτήσεως τοῦ ἀντιπάλου πολιτικοῦ στρατοπέδου, θὰ πρέπει νὰ παραχωρήσουσιν τὴν θέσιν τῶν εἰς τὴν σοβαρὰν καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν νέων ὀρθῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιστήμης τῆς ἐργασίας, συστηματικὴν μελέτην καὶ ἐρμηγείαν τοῦ κοινωνικοοικονομικοῦ μηχανισμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε ἢ ἐπιδιώξῃς τῆς καλυτέρας δυνατῆς προαγωγῆς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, μελετωμένη, ἐν συναρτήσει

πρὸς τὴν ἐπιβαλλομένην εὐρύτεραν καὶ σκοπιμωτέραν μόρφωσιν τοῦ πληθυσμοῦ, νὰ βασίζεται εἰς ἰσχυρῶς θεμελιωμένα ἐπιστημονικὰ ἀξιώματα. τὰ ὁποῖα, μετουσιούμενα εἰς συγκεκριμένα μέτρα ἐκπαιδευτικῆς καὶ οἰκονομικῆς πολιτικῆς, θὰ ἐπιτύχουν τὸ μᾶξιμον τῆς κοινωνικῆς των ἀποδόσεως

Ἡμεῖς, διατελέσαντες μαθηταὶ τοῦ καθηγητοῦ Κόκκαλη, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, παρακολούθησαντες ἐκ τῶν φοιτητικῶν ἐδωλίων μὲ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τὰς παραδόσεις του, καὶ ἐνστερνισθέντες τὴν πρωτότυπον θεωρίαν του, αἰσθανόμεθα ἰδιαιτέραν χαρὰν διὰ τὴν ἐπὶ διεθνoῦς κλίμακος ἀναγνώρισιν τῆς ἰδιαζούσης ἐπιστημονικῆς ἀξίας μιᾶς καθαρῶς Ἑλληνικῆς θεωρίας προβαλλούσης ἐπαξίως εἰς τὸν διεθνή, ἐπιστημονικὸν ὄριζοντα τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ γενικώτερον τὸ Ἑλληνικὸν ἐπιστημονικὸν ἔθνος.